

MËSIMDHËNIA E HISTORISË MODERNE TË EUROPËS JUGLINDORE
Materiale Mësimore Plotësuese

Kombet dhe shtetet në Europën Juglindore

Mësimdhënia e Historisë Moderne të Europës Juglindore. Materiale mësimore plotësuese. Redaktor për botimin në gjuhën shqipe: Helian Demiri

Titulli në origjinal: Teaching Modern Southeast European History, Alternative Educational Materials, Nations and States in Southeast Europe (*Mësimdhënia e Historisë Moderne të Europës Juglindore, Materiale mësimore plotësuese, Kombet dhe shtetet në Europën Juglindore*), Selanik, 2009

Përkthyen nga anglishtja: Danjela Shkalla, Lumnis Çela, Sonila Danaj, Ymer Leksi

Redaktor gjuhësor: Prof. Dr. Tomor Plangarica

Recensentë për botimin në gjuhën shqipe: Prof. Dr. Xhevat Lloshi, Prof. Dr. Remzi Përnaska

Faqësja dhe botimi: Shtypshkronja „Obod” ad Cetinje

Numri i kopjeve: 700

Ky botim është financuar nga Bashkimi Europian

The European Union's Instrument for Pre-accession Assistance (IPA)

“The contents of this publication are the sole responsibility of the author and can in no way be taken to reflect the views of the European Union.”

Përmbajtja e këtyre librave është përgjegjësi vetëm e autorëve dhe nuk mund të thuhet se paraqet pikëpamjet e Bashkimit Europian

Raportues i CDRSEE-së në bordin drejtues të *Projekti i Historisë së Përbashkët*: Costa Carras

Drejtor ekzekutiv: Nenad Šebek

Drejtor i programeve: Corinna Noack-Aetopoulos

Koordinatorë të projektit: Antonis Hadjiyannakis, Zvezdana Kovač, Jenny Demetriou & Susan Nadeau Bustamante

Sponsorë për botimin në gjuhën shqipe:

THE PUBLICATIONS AND TEACHER TRAINING ACTIVITIES OF THE JOINT HISTORY PROJECT HAVE BEEN MADE POSSIBLE THROUGH THE KIND FINANCIAL BACKING OF THE FOLLOWING:

Copyright: Center for Democracy and Reconciliation in Southeast Europe (CDRSEE)

Krispou 9, Ano Poli, 54634 Thessaloniki, Greece

Tel.: +30 2310 960820-1; Fax: +30 2310 960822

e-mail: info@cdrsee.org, web: www.cdrsee.org

ISBN: 978-99956-726-9-0

MËSIMDHËNIA E HISTORISË MODERNE TË EUROPËS JUGLINDORE
M a t e r i a l e M ë s i m o r e P l o t ë s u e s e

LIBRI I PUNËS 2

Kombet dhe shtetet në Europën Juglindore

Redaktore: MIRELA-LUMINITA MURGESKU
Redaktore e përgjithshme e serisë: KRISTINA KOULOURI
Redaktor për botimin në gjuhën shqipe: HELIAN DEMIRI

Botimi i dytë

Cetinë 2012

Pasqyra e Lëndës

Hyrje	13
Kronologjia	17
<i>Harta 1: Krijimi i shteteve moderne në Ballkan</i>	25
KAPITULLI I: Formimi i shteteve kombëtare: synimet përkundrejt arritjeve	27
I-1. Marrëdhëniet ndërmjet Greqisë dhe Europës sipas Josip Mesidaksit (1761)	27
I-2. Bazat historike të kombit bullgar, sipas Paisi Hilendarskit (1762)	27
I-3. Evgenios Vulgarisi në mbrojtje të shtetit grek (rreth 1770)	28
I-4. Kërkesë e përfaqësuesve malazezë, dërguar perandoreshës austriake, Maria Terezës, me pretendimin që t'u njihet pavarësia (1779)	30
I-5. Dimitrios Katarcisi shpjegon se përse grekët përbëjnë një komb, ndonëse nuk kanë shtet (1783)	30
I-6. Peticion rumun për barazi kombëtare në Transilvani – <i>Supplex Libellus Valachorum</i> (1791)	31
I-7. Memorandum osman kundër Revolucionit Francez (1798)	32
I-8. Ndikimi i Revolucionit Francez tek intelektualët e Europës Juglindore – <i>Poemë kushtrimi</i> nga Adamantios Koraisi (1800)	32
I-9. Thirrje nga Aleksandër Ipsilanti : Luftoni për fe dhe për atdhe! (1821)	33
I-10. Kërkesa konservatore të parisë boshnjake (1826)	33
I-11. Hatisherifi i Gjylhanesë (1839)	33
I-12. Argumentim nga Jon Kodru-Dragushanu, në mbështetje të shtetit kombëtar (1844)	34
I-13. Projekti i Ilija Garashaninit për krijimin e një perandorie serbo-sllave (1844)	35
I-14. Kërkesat kombëtare në revolucionet e 1848-ës	36
A. Kërkesat e sllovenëve	36
B. <i>Kërkesat e popullit</i> , miratuar nga Asambleja Kombëtare Kroate në Zagreb	36
C. <i>Peticioni kombëtar</i> , miratuar nga Asambleja Kombëtare Rumune, në Blazh të Transilvanisë	36
I-15. Mitropoliti Petar II Petroviç Njegoshi mbështet jugosllavizmin (Cetinë, 12 mars 1850)	37
I-16. Pakënaqësia e të krishterëve boshnjakë ndaj sundimit osman, paraqitur nga murgu françeskan, Ivan Frano Jukiçi (1850)	38
I-17. Hati Humajuni Osman vendos barazinë ndërmjet nënshtetasve osmanë, pavarësisht nga besimi i tyre fetar (1856)	38
I-18. Opinionet kundërshtuese në lidhje me planin e krijimit të një shteti dualist bullgaro-osman (1867)	39
A. Promemorje e Komitetit Qendror të Fshehtë Bullgar, drejtuar sulltan Abdul Azizit	39
B. Reagimi i Fuad pashës, siç përshkruhet në kujtimet e Hristo Stambolskit	40
I-19. Projekti për bashkimin e bullgarëve dhe të serbëve në një mbretëri sllave të Jugut, nën sundimin e princit serb, Mihail Obrenoviçi (1867)	41

I-20.	Nga raporti i një diplomati rus, mbi planet për formimin e një shteti të përbashkët rumuno-bullgar (1867)	41
I-21.	Mbi marrëdhëniet ndërmjet lirisë politike dhe kombit – opinion i shprehur në editorialin e botuar nga Ljuben Karavelovi në gazetën “Svoboda” (nëntor 1869)	42
Fig. 1.	Slllovenia: Lëvizja tabore (1869)	42
I-22.	Fermani që bëri të mundur krijimin e Ekzarkatit bullgar (1870)	43
I-23.	Rezultatet e plebishitit për besnikërinë kishtarë në peshkopatat e Shkupit dhe të Ohrit (1874)	43
I-24.	Hristo Botevi mbi nevojën që bullgarët të luftojnë për çlirimin kombëtar (1875)	43
I-25.	Programi politik i Shoqërisë Bamiëse Qendrore Bullgare (Bukuresht, nëntor 1876)	44
I-26.	Memorandumi i Shqiptarëve kundër Paqes së Shën Stefanit (1878)	44
I-27a.	Poezi shqiptare e shkruar në kohën e Kongresit të Berlinit (1878)	45
I-27b.	Protestë e popullsisë së sanxhakut të Prishtinës drejtuar Kongresit të Berlinit duke raportuar mizoritë e kryera ndaj popullsisë vendase (25 qershor, 1878)	45
I-27c.	Notë proteste e popullsisë të Kosovës, Rrafshit të Dukagjinit, Dibrës, Shkupit, Manastirit, Tetovës, Novipazarit, Senicës, Tashlixhes, Gucisë drejtuar Kongresit të Berlinit duke i kërkuar mbrojtje (26 qershor, 1878)	46
I-28.	Traktati i Paqes i Berlinit (1878)	47
<i>Harta 2:</i>	<i>Ballkani sipas Traktatit të Berlinit, korrik 1878</i>	50
Fig. 2.	Greqia ndërmjet Turqisë dhe Europës. Karikaturë e marrë nga gazeta “Aristofanes” (1882)	51
I-29.	Kërkesat e Komitetit Qendror të Lidhjes së Prizrenit dërguar sulltanit (22 korrik, 1880)	51
I-30.	Argumentim shqiptar në mbështetje të një shteti të veçantë shqiptar (1886)	51
I-31.	Kujtimet e Ivan Haxhi-Nikolovit në lidhje me diskutimet më 1892-in, që çuan drejt krijimit të Organizatës së Brendshme Revolucionare Maqedonase (OBRM) (1893)	51
I-32.	Deklarata e Organizatës së Brendshme Revolucionare Maqedonase (OBRM), e cila u bën të ditur Fuqive të Mëdha vendimin e saj për fillimin e një kryengritjeje të armatosur (1903)	53
I-33.	Opinion i Kërste Misirkovit në lidhje me nevojën e gjetjes së zgjidhjeve politike për problemin maqedonas, brenda strukturës së Perandorisë Osmane (1903)	53
I-34.	Plani i Aurel C. Popovicit për ristrukturimin e Austro-Hungarisë në një shtet federal të quajtur “Shtetet e Bashkuara të Austrisë së Madhe” (1906)	54
I-35.	Përpjekjet e shqiptarëve për të siguruar shtetin e tyre kombëtar, sipas ambasadorit britanik në Perandorinë Osmane (1912)	55
Fig. 3.	Shpallja e pavarësisë së Shqipërisë në Vlorë (1912) – gravurë e kohës	55
I-36.	Fjalimi i Xhemal pashës në Damask, lidhur me marrëdhëniet ndërmjet turqve dhe arabëve (1913)	56
I-37.	Projekti i Dimitrij Çupovskit për formimin e një Republike Demokratike Federale Ballkanike (Shën Peterburg, 1917)	56
I-38.	Deklarata e Korfuzit (1917), lidhur me parimet që do të ndiqeshin për bashkimin e serbëve, kroatëve dhe slllovenëve	57
I-39.	Deklaratë e mbretit Nikolla të Malit të Zi, drejtuar jugosllavëve, 20 tetor 1918	58
I-40.	<i>Deklarata prej 14 pikash</i> e presidentit Udro Uillson (1918) – klauzolat që lidheshin me Europën Juglindore	58
I-41.	Rezoluta e Asamblesë Kombëtare të Alba-Julias, ku shpallet vendimi për bashkimin e Transilvanisë me Rumaninë (1918)	59
I-42.	Fjala e Juliu Maniut në Asamblenë Kombëtare Rumune të Alba-Julias (1918)	60
<i>Harta 3:</i>	<i>Europa Juglindore pas Versajës dhe Lozanës, 1923</i>	61

I-43.	Propozim për organizimin e një shteti maqedonas me administrim kantonik, sipas modelit zviceran (1919)	62
I-44.	Marrëveshja e Zyrihut për Qipron ndërmjet Greqisë dhe Turqisë (1959)	62
I-45.	Franjo Tugjman argumenton të drejtën e çdo kombi për të patur shtetin e vet (1982)	63
I-46.	Deklarata e Pavarësisë së Kosovës	64
	<i>Harta 4: Europa pas Luftës I Botërore</i>	66

KAPITULLI II. Organizimi i shtetit kombëtar 67

Ila. Aspekte të përgjithshme të organizimit të shtetit 67

II-1.	Projekt i kushtetutës së hartuar nga Rigas Velestinlisi (1797)	67
II-2.	Fjalimi i Bozha Grujeviçit në sesionin e parë të Këshillit Serb (1805)	68
II-3.	Letra e Vuk Karaxhiçit, drejtuar princit Millosh Obrenoviç (1832)	69
II-4.	Kushtetuta serbe e vitit 1835 – struktura e pushtetit	70
II-5.	Kushtetuta rumune e vitit 1866 – dispozitat e përgjithshme	70
II-6.	Deklaratë e princit Nikolla, drejtuar popullit të Hercegovinës në qershor 1876	71
II-7.	Qëndrimet e osmanëve ndaj kushtetutës, sipas ambasadorit britanik në Stamboll (1876)	71
II-8.	Kushtetuta osmane e vitit 1876	71
II-9.	Parathënia e Kushtetutës së Malit të Zi (1905)	73
II-10.	Deklarata e xhonturqve (1908)	73
II-11a.	Kushtetuta e Republikës Socialiste Federative të Jugosllavisë (1974)	74
II-11b.	Kushtetuta e Kosovës (1974)	75
II-12.	Kushtetuta e Serbisë 1990	76
Tab. 1:	<i>Kushtetutat e shteteve të Europës Juglindore</i>	77
Tab. 2:	<i>Vendosja e të drejtës së përgjithshme të votës në Europën Juglindore</i>	77
Fig. 4.	Sheshi i Kushtetutës në Athinë (1863)	78

Ilb. Nënshtetësia 78

II-13.	Përkufizimi i nënshtetësisë sipas <i>Kushtetutës Greke të Epidaurusit</i> (1822)	78
II-14.	Përkufizimi i nënshtetësisë sipas <i>Kushtetutës Greke të Troezenes</i> (1827)	79
II-15.	Përkufizimi i nënshtetësisë në <i>Kushtetutën Serbe të vitit 1835</i>	79
II-16.	Kodi ligjor i Danilos I të Malit të Zi dhe Bërdas (1855)	80
II-17.	Ripërkufizimi i nënshtetësisë sipas <i>Nenit 7</i> të Kushtetutës Rumune (1879)	80
II-18.	Traktati mbi pakicat kombëtare, i nënshkruar ndërmjet Forcave Aleate dhe Rumanisë (1919)	81
II-19.	Ripërkufizimi i nënshtetësisë sipas Kushtetutës Rumune të vitit 1923	82

Ilc. Kombet dhe Kishat 83

II-20.	Patriarkana Ortodokse e Kostandinopojës dënon zakonet e vënies fëmijëve, të emrave të lashtë grekë (1819)	83
II-21.	Opinione të ndryshme lidhur me vendosjen e autonomisë së Kishës Greke, kundrejt Patriarkanës Ortodokse të Kostandinopojës (1833)	83
	A. Teokletos Farmakidesi – ndërmbështetësit e zjarrtë	83
	B. Konstantinos Oekonomi – kundërshtar i autonomisë	84
II-22.	Dekreti për krijimin e autoritetit sinodik të Kishës Ortodokse në Rumani (1864)	84
II-23.	Komentet e gazetarit francez, Sharl Iriarte, mbi pikëpamjet e priftërinjve katolikë dhe ortodoksë për lidhjen ndërmjet fesë dhe kombësisë në Bosnjë (1875-1876)	84
II-24.	Kushtetuta Bullgare e 1879-ës, mbi pozitën e <i>Kishës Ortodokse Bullgare</i>	85

Il-25.	Pikëpamjet e Nikolla Pashiqit, mbi raportet ndërmjet kombit serb dhe Kishës Ortodokse (1890)	85
Il-26.	Besimi ortodoks shpallet besim zyrtar në Malin e Zi	86
	A. Kushtetuta e Sinodit të Shenjtë të Principatës së Malit të Zi, 20 dhjetor 1903	86
	B. Nenet e lidhura me besimin fetar në kushtetutën e Principatës së Malit të Zi, të vitit 1905	86
II d. Infrastruktura e shteteve kombëtare		86
Il-27.	Rëndësia e zhvillimit industrial për një komb të vogël – një argumentim grek (1841)	86
Fig. 5.	Kartëmonedhë në të cilën paraqiten marrëdhëniet ndërmjet elementeve ekonomike të një vendi dhe simboleve përfaqësuese kombëtare – kartëmonedha e parë me vlerë 500 dhrahmi, lëshuar nga Banka Kombëtare Greke (1841)	87
Il-28.	Roli i hekurudhave në forcimin e shtetit kombëtar – opinionin e një rumuni (1870)	87
Il-29.	Opinionin e princit bullgar, Aleksandër Batenberg (1879-1886), mbi rëndësinë e hekurudhave (1879-1881)	87
Il-30.	Përshkrimi i një hekurudhe bullgare gjatë fundit të shekullit të 19-të	88
Il-31.	Ligji bullgar për njësitë matëse (1889)	88
Fig. 6.	Teknologjitë e reja dhe simbolet kombëtare – afishe reklamuese e makinave qepëse (fundi i shekullit të 19-të, Greqi)	88
II e. Ndërtimi i kombit		89
Il-32.	Përdorimi i keq i gjuhës kroate kritikuar prej Ivan Kukuljeviçit (1843)	89
Il-33.	Rëndësia e gjuhës për identitetin kombëtar – opinionin e një sloveni (1861)	90
Il-34.	Rëndësia e gjuhës për identitetin rumun, sipas Titu Maioreskut (1866)	90
Il-35.	Peticioni i parlamentit kroat, drejtuar mbretit-perandor, Franc Jozefit, për miratimin e krijimit të Akademisë Jugosllave të Shkencës dhe Artit (1867)	91
Fig. 7.	Teatri Kombëtar në Bukuresht – kartolinë (vitet 1890)	91
Il-36.	Rëndësia e gjuhës dhe letërsisë në zhvillimin e kombit – pjesë nga dokumenti themeltar i “Shoqërisë së të Shtypurit Shkronja Shqip” (1879)	91
Il-37.	Memorandumi i studentëve maqedonas në Shën Peterburg, lidhur me gjuhën letrare maqedonase (1902)	91
Il-38.	Planet për zgjimin e ndjenjave kombëtare rumune në Transilvani – letra e dr. I. C.	92
Il-39.	Plani për organizimin e lëvizjes kombëtare shqiptare – letra e gazetarit Faik Konica, drejtuar baronit Goluhovski (Bruksel, 1897)	92
Il-40.	Udhëzime mbi mësimdhënien e historisë në Greqi (1881)	93
Fig. 8.	Fëmijë me veshje historike (Greqi, rreth 1875-ës)	93
Il-41.	Përpyekjet për vendosjen e sportit kombëtar në Rumani (1898)	94
Fig. 9.	Certifikatë e konkursit sportiv për djemtë e shkollave të mesme, organizuar nga “Gazeta Sporturilor” (në periudhën midis Luftërave në Rumani)	94
Il-42.	Mbreti shqiptar, Zogu I, mbi rëndësinë e shërbimit të detyrueshëm ushtarak në ndërtimin e kombit (1928)	94
Fig. 10.	Vetëpërcaktimi kombëtar nëpërmjet pamjeve – kartolinë slovene	95
Il-43.	Qëllimet e arsimit turk, të përkufizuara nga Zija Gokalpi (1914)	95
Il-44.	Pjesë e shkëputur nga një promemorie e Ministrisë së Arsimit dhe Çështjeve Fetare të Malit të Zi, 1908	96
Il-45.	Politika gjuhësore dhe e trajtimit të historisë e Ataturkut, e kritikuar nga një kundërshtar i tij (shënime ditari, 1932)	96
Il-46.	Besa dhe gjakmarrja sipas ligjit tradicional të Lekë Dukagjinit	97
Il-47.	Kujtimet e Mahmud Esad Bozkurtit, mbi thelbin nacionalist të “Revolucionit të Ataturkut”	97

KAPITULLI III: Ideologjitë kombëtare	98
IIIa. Ç'është kombi?	99
III-1. Të drejtat dhe detyrat e kombit rumun, përkufizuar nga poeti dhe politikani Dimitrie Bolintineanu (1869)	99
III-2. Tiparet themelore të kombeve, sipas një teksti shkollor serb (1870)	100
III-3. Përkufizimi i Zija Gokalpit për kombin (1923)	101
III-4. Ndryshimet në përkufizimin e Mustafa Qemal pashës mbi kombin	101
A. Theksimi i fesë gjatë luftës (1920)	101
B. Shtimi i kulturës (1922)	101
C. Theksimi i unitetit (1924)	101
D. Përgjithësimi dhe thjeshtëzimi (1929)	101
IIIb. Vetidentifikimi kombëtar	102
III-5. Të qenët bullgar – poema <i>Unë jam bullgar</i> nga Ivan Vazov (1917)	102
III-6. Të qenët shqiptar – mendimi i Pashko Vasës (1879)	102
Fig.11. Vetëpërcaktimi kombëtar nëpërmjet pamjeve – kartolinë sllovene (fillimi i shekullit të 20-të)	103
Fig.12. Vetëpërcaktimi kombëtar nëpërmjet pamjeve – kartolinë rumune	103
III-7. Të qenët turk – opinion i dr. Riza Nurit (1932)	103
III-8. Të qenët slloven – mbi karakterin e sllovenëve, nga Dimitri Rupel (1987)	103
III-9. Vetidentifikimi i fshatarësisë rumune, jo sipas përkatësisë kombëtare – nga kujtimet e George Jonesku-Gionit (1889)	104
III-10. Vetidentifikimi jo sipas përkatësisë kombëtare në Maqedoni – përvoja e H. N. Brailsfordit (1905)	104
Fig.13. Pavjoni për Bosnjë-Hercegovinën, në Ekspozitën Ndërkombëtare të Parisit (1900)	105
IIIc. Simbolet kombëtare	106
III-11. Si i përfytyronte Rigas Velestinlisi flamurin dhe simbolet e Republikës Greke (1797)	106
Fig.14. Flamuri i ishullit grek të Psaras, gjatë luftës për pavarësi, në të cilin paraqitet motoja “Liri a vdekje”, kryqi, si dhe simbolet e shoqërisë së fshehtë “Filiqi Eteria”	106
Fig.15. Flamuri rumun i Gardës Urbane të Bukureshtit, me mbishkrimin “Bashkimi bën fuqinë” (1867)	107
Fig.16. Flamuri dhe stema e Mbretërisë së Serbëve, Kroatëve dhe Sllovenëve / Mbretërisë së Jugosllavisë (që prej vitit 1929)	107
III-12. Domethënia e flamurit shqiptar, shprehur gjatë fjalimit të peshkopit Fan Stilian Noli, në varrimin e Faik Konicës (1942)	107
Fig.17. Flamurët e sotëm të shteteve të Europës Juglindore	108
III-13. Himnet kombëtare	108
A. Himni kombëtar grek (1823)	108
B. Himni kombëtar kroat (1835)	109
C. Himni kombëtar shqiptar (1912)	109
Fig. 18. Ndryshimet që ka pësuar stema bullgare (nga viti 1741 deri në ditët tona)	110
Fig. 19. Stema serbe, modeluar nga Pavao Riter Vitezoviçi (1701)	110
Fig. 20. Stema e Mbretërisë Serbe (vitet 1880-të)	110
Fig. 21. Stema e Mbretërisë të Malit të Zi, 1905	111
Fig. 22. <i>Monarkia dhe shteti</i> – kartolinë rumune në të cilën paraqitet mbreti Karol I (1866-1914).	111
III-14. Përpjekjet për krijimin e një veshjeje kombëtare në Greqi (1843)	111

Fig. 23.	Një vajzë fshatare serbe me veshjen kombëtare (1865)	111
	Tabela 3: <i>Festat kombëtare kryesore në shtetet e sotme europiane juglindore</i>	111
III d. Mitologjitë kombëtare		113
Fig. 24.	Paraqitja simbolike e kombit	113
	A. <i>Bullgaria e çliruar</i> – litografi e Georgi Dançovit (1879)	113
	B. Kartolina franceze të cilat paraqesin Serbinë dhe Malin e Zi (1917)	114
III-15.	Rrënjët historike të kombit maqedonas – Gjorgji Pulevski, <i>Për maqedonasit</i> (1879)	114
Fig. 25.	Heronjtë historikë si modele për të sotmen	115
	A. Leonidha, mbreti i Spartës së lashtë, u deklaroi persëve se ai nuk do të dorëzohet: “Μολων Λαβει” (Molon Lave - “Ejani ta merrni”) – figurë në një libër shkollor grek (1901)	115
	B. Vdekja e Vasa Çarapiçit gjatë pushtimit të Kalasë së Beogradit, 1806 – pikturë e Anastas Jovanoviçit (1817-1899)	115
III-16.	Kujtimet e dr. Riza Nurit, mbi ndikimin e tregimeve epike popullore	115
Fig. 26.	Pasqyrimi simbolik i ngjarjeve politike	116
	A. <i>Kryengritja e malazezve</i> – pikturë e Dura Jakshiçit (1832-1878)	116
	B. <i>Bullgaria e bashkuar</i> – pikturë e Nikolai Pavloviçit (1885)	116
III-17.	Ligji rumun për krenmtimet në kujtim të heroinës së luftës Ekaterina Teodoriu (1921)	117
Fig. 27.	Afische rumune për krenmtimin e 70-vjetorit të krijimit të shtetit modern (1929)	117
Fig. 28.	Pullë kroate në të cilën paraqitet basketbollisti i njohur Drazen Petroviç (1994)	118
III-18.	Origjina historike e stemës shqiptare, shpjeguar nga një historian bashkëkohor (2000)	118
KAPITULLI IV: Nacionalizmat në konflikt		119
IVa. Ideologjitë e përdorura për nxitjen e konfliktit		119
IV-1.	Paragjykimi kombëtar ndaj gjermanëve në Kroaci (1866)	119
IV-2.	Kujtimet e dr. Riza Nurit, për refuzimin e martesës me një vajzë të huaj (1910)	120
IV-3.	Mospajtime në lidhje me <i>Megali Idhenë</i> greke – diskutimi i profesorit Nikolaos Saripolos me mbretin George I (1877)	120
IV-4.	Përkufizimi i hapësirës kombëtare rumune, sipas historianit Aleksandër D. Ksenopoli (1888)	120
IV-5.	Ndarjet kombëtare në parlamentin osman (1908-1914)	121
IV-6.	Shpallje të luftës anticoloniale nga qipriotët grekë (1955)	121
IVb. Konfliktet konkrete		123
IV-7.	Stjepan Radiç, <i>Ne duam shtetin tonë kroat brenda Bashkimit Jugosllav</i> (1918)	123
IV-8.	Deklarata e serbëve, kroatëve dhe boshnjakëve (1943)	123
IV-8a.	Vendimet e Asamblesë së Madhe Kombëtare (Asamblesë së Podgoricës), 13 nëntor 1918	123
IV-8b.	Fjalimi i delegatit malazes, Anto Gvozdenoviç, në Këshillin e të Dhjetëve të Konferencës së Paqes në Paris, 5 Mars 1919	123
IV-9.	Deklarata e Asamblesë së Parë Antifashiste për Çlirimin e Popullit Maqedonas (1944)	124
IV-10.	Vështirësitë e luftës anticoloniale në Qipro (1955-1959), analizuar nga udhëheqësi i EOKA-s, George Grivasi (Digenis)	125
Fig. 29.	Thirrja e Qipros drejtuar Kombeve të Bashkuara (vitet 1950)	125
IV-11.	Këndvështrimi i Partisë Qipriote Greke, parti e krahut të majtë (AKEL), 1955	126

IV-12.	Qipriotët turq kundër EOKA-s, 1960	127
IV-13.	Qëllimet e “Pranverës kroate” në fillim të viteve 1970-të, sipas shkrimtarit Vlado Gutovac	128
IV-14.	Memorandumi i Akademisë Serbe të Artit dhe Shkencës (SANU) (1986)	128
IV-15.	Qëndrimi i një slloveni mbi çështjen e gjuhës në Jugosllavinë komuniste (1987)	130
IV-16.	Deklarata e majit e Shoqatës Demokratike Sllovene (1989)	131
IV-17.	Futbolli dhe nacionalizmi – një tifoz kroat kujton udhëtimin e tij për ndeshjen midis <i>Partizanit të Beogradit dhe Dinamos së Zagrebit</i> (1989)	131
IV-18.	Shkrimtarja Dubravka Ugresiçi shpreh keqardhje për ndarjet dhe luftërat e viteve 1990-të	132
IV-19.	Marrëdhëniet ndërmjet gjuhës kroate dhe asaj serbe – opinioni i gjuhëtarit kroat, Stjepan Babiç (2003)	133
IV-20.	Reagimet në Kroaci ndaj shfaqjes së një filmi serb me titra kroatë (1999)	133
IV-21.	Identiteti i dyfishtë i një gruaje të re në Kroaci	133
IVc. Kapërcimi i nacionalizmit?		134
IV-22.	Kuadri i përgjithshëm ligjor i <i>Marrëveshjes për Paqen</i> në Bosnjë-Hercegovinë (1995)	134
IV-23.	Traktati i <i>Mirëkuptimit, Bashkëpunimit dhe Fqinjësisë së Mirë</i> ndërmjet Republikës së Hungarisë dhe Rumanisë (1996)	136
IV-24.	Vlerësim, bazuar në përvojat vetjake, lidhur me marrëdhëniet ndërmjet Rumanisë dhe Hungarisë në zonat me popullsi të përziera (2001)	137
IV-25.	Pikat e Marrëveshjes së Ohrit, e cila i dha fund konfliktit të armatosur në Republikën e Maqedonisë (2001)	137
IV-26.	Sportet, si një mënyrë e kapërcimit të nacionalizmit. Qipriotët grekë, duke mbështetur skuadrën vendase qipriote turke të futbollit (2003)	138
Fig. 30.	Vija ndarëse (“Vija e gjelbër”), e cila ndante Nikozinë (2003)	138
IV-27.	Dy opinione, lidhur me heqjen e <i>Vijës së gjelbër</i> ndërmjet pjesës turke dhe asaj greke të Qipros (23 prill 2003)	139
	A. Vlerësim nga Nikos Anastasiu, publikuar në internet	139
	B. Një mësues turk nga Famagusta përshkruan vizitën e tij në një familje qipriote greke (2003)	139
Bibliografia		141

Kombet janë një prej elementeve përbërëse bazë të Europës moderne, ashtu siç janë edhe pjesë me rëndësi të botës joeuropiane. Që në shekullin e 19-të, forca e ideologjive nacionaliste ka përcaktuar veprimtarinë e grupeve të mëdha të njerëzve, si dhe funksionimin e shteteve. Nga kjo pikëpamje, Europa Juglindore nuk përbën përjashtim. Gjatë shekullit të 19-të, në këtë rajon u shfaqën pesë shtete kombëtare. Disa prej tyre ishin shtete krejtësisht të reja, të ngritura në ato territore që më parë kishin qenë nën sundimin e drejtpërdrejtë osman: Serbia (fillimi i luftës çlirimtare në vitin 1804, formimi i shkallëshkallshëm i shtetit gjatë periudhës 1815-1830, zyrtarisht e pavarur që prej vitit 1878) ; Greqia (fillimi i luftës çlirimtare në vitin 1821, marrja e pavarësisë në vitin 1830); Bullgaria (kryengritja antiosmane në vitin 1876, formimi i shtetit në vitin 1878, pavarësia në vitin 1908). Dy shtetet e tjera u shfaqën prej shteteve të krishtera, vasale të Perandorisë Osmane, siç ishte Rumania (e krijuar nga bashkimi i Vllahisë me Moldavinë në vitin 1859, e pavarur që nga viti 1877/1878) dhe Mali i Zi (territori i pavarur, i sunduar prej princave peshkopë që nga shekulli i 18-të, shndërruar në një principatë të trashëgueshme në vitin 1852 dhe i pavarur që prej vitit 1878). Në fillim të shekullit të 20-të u shfaqën edhe dy shtete të tjera kombëtare: Shqipëria, në vitet 1912/1913, si rrjedhojë e Luftërave Ballkanike, dhe Turqia, në kontekstin e shpërbërjes së Perandorisë Osmane në fund të Luftës I Botërore (me qeveri kombëtare de facto që prej vitit 1919, dhe me shpalljen zyrtare të Republikës së Turqisë, në vitin 1923). Qiproja, koloni e Mbretërisë Britanike, u bë shtet i pavarur në vitin 1960; me shpërbërjen e Jugosllavisë në vitin 1991, u shfaqën disa shteteve të reja: Sllovenia, Kroacia, Republika e Maqedonisë*, dhe Bosnjë- Hercegovina, ndërkohë që Serbia dhe Mali i Zi krijuan një federatë, e cila u riorganizua në vitin 2002. Në vitin 2006 Serbia dhe Mali i zi u ndanë si dy shtete të veçanta.

Sigurisht që shtetet kombëtare nuk kanë qenë dhe nuk janë forma e vetme e qeverisjes në Europën Juglindore. Përveç tyre, kanë ekzistuar, gjithashtu, edhe forma të tjera, perandori shumëkombëshe dhe shtete shumëtnike, ndërkohë që kombe të ndryshme kanë kaluar periudha të gjata, pa pasur shtetin e tyre. Pavarësisht nga kjo, marrëdhëniet e ndërlikuara ndërmjet kombeve dhe shteteve kanë përcaktuar historinë e këtij rajoni dhe shtetet-kombe u bënë një prej tipareve thelbësore të Europës Juglindore. Megjithatë këto shtete kombëtare janë relativisht të reja, në krahasim me disa shtete të tjera europiane si Franca, Spanja ose Britania (gjithsesi, duhet theksuar se Serbia dhe Greqia u shfaqën si shtete kombëtare përpara Italisë ose Gjermanisë), ekzistenca e rrezikuar e tyre dhe prania e një situatë në vijimësi drejt konflikteve kombëtare, gjykohen si të një rëndësie të veçantë për tërë zhvillimin historik të Europës Juglindore të dy shekujve të fundit.

Për shumicën e popujve të Europës Juglindore, shtetet-kombe të përcaktuara etnikisht janë bërë dhe modeli 'normal' i organizimit të shtetit. Njerëzit u mësuan që ta njëjtësonin vetveten me kombin 'e tyre', dhe që të luftonin për krijimin/mbrojtjen e shtetit të tyre kombëtar. Meqenëse shtetet kombëtare të Europës Juglindore janë shfaqur disi vonë, historianët dhe politikanët janë përpjekur që ta rrisin legjitimitetin e tyre përmes lidhjeve me shtetet antike dhe/ose ato mesjetare, duke përdorur kështu argumentin e 'hershmerisë' (pra që 'ne kemi qenë të parët...'), në garën ideologjike me kombet e tjera rivale. Në të tilla rrethana, historia e çdo populli është konsideruar shpeshherë si një betejë për idealet kombëtare, e cila ka paracaktuar krijimin e shteteve kombëtare; të gjitha momentet, aktorët dhe proceset historike janë vlerësuar në përputhje me kontributet e dhëna për përmbushjen e idealit kombëtar. Të tilla rrëfime historike që idealizonin të kaluarën, u përdorën për të arritur bashkimin kombëtar dhe për të mbështetur përpjekjet për modernizimin e shoqërisë. Dëshmia e këtyre përpjekjeve modernizuese ka çuar në ndërthurjen e sukseseve domethënëse me dështime

* Në kohën e botimit njihej nga të gjitha institucionet e BE dhe OKB me emrin e përkohshëm "Republika ish-Jugosllave e Maqedonisë"

të plota, dhe shtetet-kombe të Europës Juglindore duhet të mbajnë përgjegjësi për të gjitha çështjet e përfshira në këtë bilanc historik. Është plotësisht e qartë, megjithatë, se rrëfimet historike herë-herë janë keqpërdorur, për t'i mobilizuar njerëzit kundër armiqve të ndryshëm, të brendshëm dhe/ose të jashtëm, qofshin këta të vërtetë a imagjinarë. Sikundër u vërtetua edhe nga ngjarjet e fundit në ish-Jugosllavi, kjo mënyrë e keqpërdorimit të historisë shërbente si mjet për fillimin e luftërave dhe cikleve të urrejtjes midis kombeve dhe grupeve të ndryshme etnike.

Studimet që kanë të bëjnë me nacionalizmin kanë shënuar arritje të konsiderueshme kohët e fundit. Historianët dhe studiuesit e shkencave shoqërore kanë hulumtuar në lidhje me elementet strukturore të shteteve-kombe, ashtu si dhe për zhvillimin historik të tyre. Teoritë e formuluar për natyrën e kombeve dhe të nacionalizmit kanë qenë të shumta; ato janë të ndryshme që nga etnocentrizmi i mirëfilltë, deri tek trajtimet konstruktiviste, që argumentojnë se kombet janë veçse krijime mendore, 'të shpikura' disi vonë në kohë. Megjithëse kjo ende vazhdon të jetë pjesë e një debati të fuqishëm, studiuesit po arrijnë një mirëkuptim gjithnjë e më të madh, se 'kombet' dhe identitetet kombëtare nuk janë 'njësi të përjetshme', por dukuri të zhvilluara historikisht, të cilat janë shfaqur në kontekste historike të caktuara dhe që, gjatë kohëve, pësojnë zhvillime, ndërprerje, episode të ndërtimit, të shpërbërjes dhe të rindërtimit. Shpeshherë, nacionalizmat modernë kanë përdorur ndjesi dhe simbole të hershme etnike, u kanë shtuar atyre kuptime të reja, i kanë ndërthurur me elemente të reja dhe i kanë vendosur brenda kornizave të reja mendore dhe ideologjike. Nga kjo pikëpamje, ashtu siç thotë edhe Benedict Andersoni, në të vërtetë, kombet moderne janë 'bashkësi të imagjinuara' (kujdes, 'të imagjinuara' nuk do të thotë 'të trilluara'). Ky model nuk është tipar i veçantë i Europës Juglindore. Ai është një tipar i përbashkët i botës moderne.

Përveç këtij mirëkuptimi themelor mbi 'krijimin' e kombeve moderne, historianët kanë përqasur idetë dhe kanë grumbulluar mjaft njohuri të reja mbi modelet e përgjithshme dhe karakteristikat e veçanta, të cilat kanë përcaktuar shtetet e ndryshme kombëtare. Përsa i përket Europës Juglindore, shtetet-kombe u shfaqën disi vonë, në krahasim me disa pjesë të tjera të Europës. Atje u desh që të zhvilloheshin beteja të gjata dhe të ndërlikuara ose kundër perandorive të mbetura shumëkombëshe, ose kundër shteteve kombëtare kundërshtarë. Kështu, format e nacionalizmit kanë ekzistuar përpara krijimit të shteteve kombëtare. Gjithsesi, këto tërësi të hershme vlerash kombëtare nuk mjaftuan për funksionimin e shteteve të reja dhe për rrjedhojë, elitat e reja politike dhe kulturore u përpoqën që t'i edukonin nënshtetasit e tyre sipas vlerave kombëtare. Një përpjekje e tillë shtetëtare për ndërtimin e kombit, gjithashtu nuk ishte një veçanti e Europës Juglindore. Përkundrazi, në disa pjesë të Europës Perëndimore, politika të tilla ishin ndërmarrë edhe më parë, madje edhe më të ashpra. Në librin e njohur të Eugen Veberit, *Nga fshatarë në francezë...*, tregohet se si, edhe në Francë, shumica e popullsisë fshatare filloi që ta përcaktonte vetveten me terma kombëtarë vetëm gjatë shekullit të 19-të, nën ndikimin e arsimit fillor, shërbimit të detyrueshëm ushtarak dhe komunikimit modern.

Marrëdhënia ndërmjet kombeve dhe besimeve ishte mjaft e ndërlikuar. Për shumë europianë juglindorë, përkatësia fetare ishte dhe mbeti tejet e rëndësishme, siç ishte ortodoksia për grekët dhe për serbët, apo katolicizmi për kroatët; për të tjerët, si për shembull, për shqiptarët, feja që më pak e rëndësishme, dhe kombi përfshinte njerëz të besimeve të ndryshme fetare, pa hasur vështirësi të mëdha. Në këtë Libër pune janë trajtuar shkurtimisht edhe probleme të tjera të veçanta, si marrëdhëniet midis kombeve dhe identiteteve gjuhësore.

Qëllimi kryesor i këtij Libri pune është pajisja e mësuesve dhe e nxënësve me dëshmi historike, të cilat do t'i ndihmojnë që ta kuptojnë më mirë ndërlikueshmërinë e marrëdhënieve ndërmjet kombeve dhe shteteve në Europën Juglindore. Për të qenë brenda caqeve të pranueshme dhe për të shërbyer si mjet i përdorshëm për mësuesit, nxënësit dhe studiuesit duhej që, në këtë Libër pune, të përcaktoheshin disa përparësi. Ndaj vendosëm të përqendroheshim kryesisht në krijimin e shteteve kombëtare, në çështjet e ndërtimit të kombit, në ideologjitë kombëtare dhe në disa prej konflikteve të ushqyera prej nacionalizmit. Këto çështje ndikuan edhe në përcaktimin e kufijve kronologjikë gjatë hulumtimit të burimeve përkatëse. Libri i punës u mendua që të përqendrohej kryesisht në shekullin e 19-të, por gjithsesi, vendosëm të përfshinin

në të edhe shumë burime historike të periudhës përpara Iluminizmit të 1800-ës, si dhe burime që kanë të bëjnë me jehonën e Revolucionit Francez në Europën Juglindore, të cilat shërbyen për ngritjen e lëvizjeve kombëtare në këtë rajon. Gjithashtu, këtu janë përfshirë edhe disa burime historike të shekullit të 20-të, që shërbejnë për dokumentimin e lindjes së shteteve të reja kombëtare, për zhvillimet e reja në marrëdhëniet ndërmjet kombeve dhe shteteve, për ndikimin e nacionalizmit në shfaqjen e konflikteve të shumta, si dhe për disa përbërës të një prirjeje për ta kapërcyer nacionalizmin. Në çdo rast jemi përpjekur që t'i shmangim dyzimet me Librat e tjerë të punës të përfshirë në këtë projekt, të cilët trajtojnë në thellësi dhe në mënyrë më të hollësishme Luftërat Ballkanike dhe Luftën e Dytë Botërore. Përsa i përket periudhës pas Luftës së Dytë Botërore, u përqendruam në problematikën që ka të bëjë me ish-Jugosllavinë dhe në konfliktet që çuan në krijimin e shteteve të reja kombëtare, ish-jugosllave, gjatë viteve '90. Ne jemi të vetëdijshëm se këtu mungojnë pjesërisht ose tërësisht disa aspekte të zhvillimit të nacionalizmit të shekullit të 20-të. Mungesat më të rëndësishme kanë të bëjnë me lulëzimin e ideologjive nacionaliste dhe diskriminimin që buron prej tyre në periudhën midis luftërave botërore; por, po ashtu, edhe me llojet e veçanta të nacionalizmit komunist jugosllav, shqiptar, rumun dhe bullgar. Meqenëse tërësia dhe ndërlikueshmëria e këtyre çështjeve do të kërkonte përfshirjen e mjaft burimeve shtesë, të cilat do ta mbingarkonin edhe më shumë këtë Libër pune, krahasuar me tre librat e tjerë të projektit, vendosëm që t'i linim këto çështje për një trajtim tjetër të veçantë.

Shpresojmë që grumbullimi i dëshmimeve nga të gjitha vendet europiane juglindore do të mbushë, gjithashtu, zbrazëtinë në njohuritë që popujt e rajonit kanë për njëri-tjetrin. Në të vërtetë, shumica e popujve të Europës Juglindore kanë mësuar më shumë për kombin e tyre dhe për kombet "kryesore" të botës (perëndimore), ndërkohë që kanë shpërfillur ose kanë marrë informacion të njëanshëm për fqinjët e tyre. Përmes materialeve të përfshira në këtë Libër pune, ne synojmë t'i nxitim mësuesit dhe nxënësit që ta krahasojnë historinë e vendit të tyre me atë të vendeve të tjera të Europës Juglindore, që të zbulojnë modele dhe elemente të përbashkëta, të cilat kanë qenë karakterizuese për disa vende ose periudha historike, dhe të kuptojnë kompleksitetin e ndryshimeve historike. Është e kuptueshme se nuk mund të përfshinim këtu materiale nga secili vend, për të gjitha aspektet e marrëdhënieve ndërmjet kombeve dhe shteteve gjatë dy shekujve të fundit. Na është dashur që të bëjmë përzgjedhje të kujdesshme, që kushtëzoheshin, në çdo rast, sidomos nga prania e burimeve të përshtatshme dhe nga përpjekjet për të ruajtur një baraspeshë, për të mundësuar përfaqësimin e të gjitha kombeve dhe shteteve europiane juglindore në këtë Libër pune. Pavarësisht nga përpjekjet tona, duhet pranuar se disa prej lexuesve të këtij Libri pune mund të mendojnë se ata vetë do të kishin përfshirë këtu edhe disa tekste të tjera. Nëse ndodh kështu, atëherë ky Libër pune do të përmbushë edhe një qëllim tjetër të tij, për të nxitur mësuesit, nxënësit dhe historianët profesionistë që t'i kushtojnë një vëmendje të re ndërlikueshmërisë së marrëdhënieve historike ndërmjet kombeve dhe shteteve të Europës Juglindore.

Jemi të bindur se një vështrim më i baraspeshuar dhe faktik i historisë së shteteve kombëtare në Europën Juglindore, do ta ndihmojë brezin e ri të jetë më tolerant ndaj kombeve dhe/ose grupeve të tjera etnike, si dhe më i hapur ndaj zhvillimeve të sotme. Varet nga ata – dhe nga ne – që të bëjmë zgjedhje të arsyeshme, e të mbështetura në informacion të dobishëm në mes alternativave të ndryshme dhe t'u përshtatemi sfidave të proceseve historike që po shfaqen, të cilat janë duke përvijuar marrëdhënie të reja ndërmjet individëve, bashkësive, shteteve kombëtare dhe organizatave e institucioneve mbikombëtare.

Kronologjia

1762	Paisi Hilendarski shkruan Historinë <i>sllavo-bullgare</i> , përmes së cilës bën thirrje për ndërgjegjësim kombëtar.
1768-1774	Lufta ruso-turke. Revolta greke mbështetet prej Ruisë (1770-74).
1796	Mahmut Pashë Bushatlliu i Shkodrës pushton Malin e Zi, por mundet në betejën e Martiniçit dhe Krusit prej ushtrisë malazeze të udhëhequr nga metropoliti Petar I Petroviçi; Perandoria Osmane heq dorë nga përpjekjet për të kontrolluar Malin e Zi, megjithëse vazhdon ta konsiderojë atë si pjesë përbërëse të territorit të saj.
1797	Hartimi i <i>Projektkushtetutës së Republikës Helenike</i> , prej Rigas Valestinlisit. Pushtimi francez i Venecies; sipas Traktatit të Kampo-Formios, bëhet ndarja e territoreve veneciane midis Francës dhe Habsburgëve: Habsburgësit pushtojnë Dalmacinë, ndërsa Franca fiton Ishujt Jonianë (sundimi francez zgjati deri më 1799-ën).
1800-1807	“Republika Joniane”, shtet vasal i Perandorisë Osmane. Ajo pushtohet nga britanikët në vitin 1807 dhe bëhet protektorat i tyre deri në vitin 1864.
1804-1813	Kryengritja e parë serbe, e udhëhequr nga Karagjorgji; u shtyp prej osmanëve.
1805-1813	Territore të mëdha të Dalmacisë, Kroacisë dhe Sllovenisë vendosen nën sundimin e Napoleonit (Provincat Iliriane); pas humbjes së Napoleonit, këto territore kthehen përsëri në provinca të Austrisë.
1806-1812	Lufta ruso-turke; nëpërmjet Traktatit të Paqes në Bukuresht, Moldavia Lindore (Besarabia) i aneksohet Ruisë.
1814	Krijimi në Odesë i shoqatës së fshehtë “Filiqi Eteria” [Shoqata e Miqve], që synonte çlirimin e Greqisë prej osmanëve.
1815	Kryengritja e dytë serbe, e udhëhequr nga Millosh Obrenoviçi; në dhjetor të vitit 1815, sulltani e njuh Milloshin si knjazin më të lartë të serbëve, në pashallëkun e Beogradit.
1821	Kryengritja e Vllahisë, e udhëhequr nga Tudor Vladimiresku; Revolucioni grek, i cili filloi me pushtimin e Moldavisë nga një ushtri e vogël greke, drejtuar prej Aleksandër Ipsilantit, u pasua me një kryengritje, e cila u përhap nga Peloponezi, drejt zonave të tjera.
1822	Në Epidarus, Asambleja Kombëtare Greke shpall Republikën Helene dhe voton për kushtetutën e parë greke.
1826	Sulltan Mahmuti i Dytë, shpërnda u mdhunë jeniçerët, duke u hapur rrugën reformave në Perandorinë Osmane.
1827	Britania, Franca dhe Rusia mbështesin hapur grekët; në Navarino, flota e aleatëve mund flotën osmano-egjiptiane.
1828-1829	Lufta ruso-turke. Rusët pushtojnë Moldavinë dhe Vllahinë.
1829	Traktati i Paqes në Adrianopojë (Edrene); Serbia njihet si principatë vasale, me Millosh Obrenoviçin si princ; Vllahia dhe Moldavia mbeten nën pushtetin osman, por vendosen, gjithashtu, edhe nën mbrojtjen ruse.
1830	Protokolli i Londrës – Greqia shpallet monarki e pavarur, nën dorëzaninë e përbashkët të Britanisë, Francës dhe Ruisë.

1831-1832	Nën mbikëqyrjen ruse, vendosen në Vllahi dhe Moldavi <i>Rregullat Organike</i> ; "modernizimi konservator" ruan pushtetin e princave dhe të bojarëve.
1832	Konventa e Londrës përcakton kufijtë e shtetit grek dhe vendos që Otoja, djali i dytë i Ludvigut të Parë të Bavarisë, të bëhet mbreti trashëgimtar i Greqisë.
1834	Athina zëvendëson Nafplionin, si kryeqytet i Greqisë.
1835	Kushtetuta Serbe (miratuar nga sulltani në vitin 1838); ajo kufizon pushtetin e princit, në dobi të një senati të zgjedhur.
1837	Krijimi i Universitetit të Athinës dhe i Shoqërisë Arkeologjike.
1839	Hatisherifi i Gjylhanesë; nisin zyrtarisht Reformat e Tanzimatit në Perandorinë Osmane.
1841	Krijimi i Bankës Kombëtare Greke.
1843-1844	Greqia bëhet monarki kushtetuese, duke vendosur të drejtën pothuaj-universale të votës për meshkujt.
1830-1848	Në Perandorinë Austriake, periudhë e ngarkuar me shumë lëvizje kombëtare, që synonin veçanërisht fitimin e statusit zyrtar për gjuhët kombëtare; po në këtë kuadër, Rilindja Kombëtare Kroate (Lëvizja Iliriane) lufton për gjuhën kroate, e cila bëhet gjuhë zyrtare në vitin 1847, dhe për një Kroaci autonome, brenda Perandorisë Austriake, ndërkohë që në Transilvani, rumunët përplasen me hungarezët për çështjen kombëtare.
1848-1849	Kryengritje në mbarë Europën, përfshirë këtu Perandorinë Austriake dhe Principatat Rumune; kryengritësit gërshetojnë kërkesat politike, shoqërore dhe kombëtare; ndarjet kombëtare shkaktajnë konflikte ndërmjet kryengritësve hungarezë, kroatë dhe rumunë; kryengritjet shtypen me dhunë nga osmanët dhe austriakët, me mbështetjen e Rusisë.
1850	Autoqefalia e Kishës Greke (e shpallur që në vitin 1833), miratohet nga Patriarkana Ekumenike e Kostandinopojës.
1852	Danilo i Parë Petroviçi (1851-1860) e shndërron Malin e Zi nga peshkopatë, në principatë laike dhe ndërmerr një program modernizues.
1853-1856	Lufta e Krimesë; Rusia mundet prej forcave të bashkuara të Perandorisë Osmane, Britanisë së Madhe, Francës dhe Sardenjës; përmes Traktatit të Paqes në Paris, Moldavia, Vllahia dhe Serbia vendosen nën mbrojtjen e përbashkët të Fuqive të Mëdha.
1858	Konventa e Parisit; Fuqitë e Mëdha riorganizojnë Moldavinë dhe Vllahinë si shtete të veçanta, por nën emërtimin e përbashkët "Principatat e Bashkuara".
1859	Aleksandër Joan Kuza zgjidhet princ i dyfishtë, i Moldavisë dhe Vllahisë; bashkimi i shkallëshkallshëm institucional i të dyja principatave deri më 1862; krijimi i shtetit modern rumun.
1860	Hapja e Universitetit të Jashit (i cili më 1864, u pasua edhe nga Universiteti i Bukureshtit).
1862	Një kryengritje e detyron Oton e Parë që të largohet nga Greqia.

1863	<p>Princi danez, George i Holstein-Sonderburg-Glucksburg-ut, zgjidhet përt'u bërë mbreti George i Parë (1863-1913) i Greqisë; Kushtetuta e re (1864) i bën njerëzit nënshtetas të kurorës mbretërore dhe të shtetit sovran; Ishujt Jonianë i jepen Greqisë nga Britania e Madhe.</p> <p>Laicizimi masiv i pronave të kishës në Rumani; konflikti me Patriarkanën e Kostandinopojës.</p>
1866	<p>Aleksandër Joan Kuza detyrohet që të japë dorëheqjen; princi gjerman, Karoli i Hohenzollern-Sigmaringen-it, bëhet princ i Rumanisë (1866-1914, mbret pas vitit 1881); Kushtetuta e 1866-ës vendos monarkinë kushtetuese dhe garanton të drejtat dhe liritë civile, por krijon një sistem të kufizuar votimi, nëpërmjet regjistrimit në bazë të pronësisë.</p>
1867	<p>Marrëveshje për krijimin e Austro-Hungarisë dualiste; Sllovenia dhe Bukovina mbeten pjesë të Austrisë, ndërsa Transilvania dhe Kroacia përfshihen brenda mbretërisë së Hungarisë; përmes një marrëveshjeje të posaçme (1868), Kroacia ruan një shkallë të caktuar autonomie brenda Hungarisë; pavarësisht nga kjo, politikat centralizuese dhe asimiluese të Hungarisë shkaktojnë rritjen e pakënaqësisë tek rumunët dhe kroatët.</p>
1866-1869, 1889	<p>Kryengritjet në Kretë kërkojnë respektimin e reformave osmane, por synimi përfundimtar është bashkimi me Greqinë.</p>
1869	<p>Në Rumani krijohet Komiteti Qendror Revolucionar Bullgar, nën drejtimin e Ljuben Karavelovit.</p>
1870	<p>Me anë të një dekreti osman, krijohet Ekzarkati Bullgar; bullgarët sigurojnë një organizim kishtar të ndarë prej Patriarkanës së Kostandinopojës, megjithëse ende nuk ishin një shtet i veçantë.</p>
1872	<p>Vendimi antikombëtar i Patriarkanave të vjetra ortodokse të Kostandinopojës, Aleksandrisë dhe Antiokisë, i cili dënon përcaktimin e juridiksionit kishtar sipas etnisë, si një veprim përçarës.</p>
1875	<p>Revolta antiosmane në Bosnjë dhe Hercegovinë; fillimi i Krizës Lindore të viteve 1875-1878.</p>
1876	<p>Osmanët shtypin me ashpërsi revoltën bullgare të prillit; Serbia dhe Mali i Zi i shpallin luftë Perandorisë Osmane, Serbia pëson humbje, ndërsa Mali i Zi arrin disa fitore; rritja e trysnisë ndërkombëtare dhe trazirat e brendshme i detyrojnë autoritetet osmane që të nxjerrin Kushtetutën e parë osmane, e cila u siguron të drejta të plota dhe të barabarta të gjithë nënshtetasve osmanë, por, në të njëjtën kohë, shpall se perandoria është "një tërësi e pandashme".</p>

1877	<p>Në Stamboll krijohet Komiteti Qendror për Mbrojtjen e të Drejtave të Popullit Shqiptar.</p> <p>Rusia i shpall luftë Perandorisë Osmane dhe pushton Bullgarinë; Rumania e shpall veten të pavarur dhe bashkohet me Rusinë; në Plevna, pas një qëndrese të madhe, ushtria osmane mundet.</p>
1878	<p>Traktati i Paqes i Shën Stefanit (3 mars); pas ndërhyrjes së Britanisë së Madhe dhe Austro-Hungarisë, Kongresi i Berlinit arrin një traktat të ri paqeje (1 korrik): Rumania, Serbia dhe Mali i Zi njihen si shtete të pavarura; Bullgaria ndahet në Principatën vasale të Bullgarisë dhe në Provincën Autonome të Rumelisë Lindore; Rumania përfiton Dobrukhën, në shkëmbim të Besarabisë Jugore, e cila iu dha Rusisë; Serbia dhe Mali i Zi përfitojnë, gjithashtu, zgjerim të territoreve të tyre; Bosnjë-Hercegovina vendoset nën administrimin austro-hungarez; nëpërmjet një konvente të veçantë osmano-britanike, Qiproja vendoset nën sundimin britanik, duke vazhduar të mbetet pjesë e Perandorisë Osmane (4 qershor 1878).</p> <p>Sulltan Abdulhamiti i Dytë (1876-1909) pezullon Kushtetutën e dhjetorit 1876, shpërndan parlamentin dhe sundon në mënyrë autokratike deri në vitin 1908.</p> <p>Lidhja Shqiptare e Prizrenit harton programin kombëtar.</p>
1879	Kushtetuta Bullgare e Tërnovës vendos monarkinë kushtetuese; princi i parë bëhet Aleksandri i Batenbergut (1879-1886).
1880	Krijimi i Bankës Kombëtare të Rumanisë.
1881	Në përputhje me Traktatin e Berlinit, osmanët i dorëzojnë Greqisë, Thesalinë dhe rajonin e Artës së Epirit.
1885	Bashkimi i Rumelisë Lindore me Principatën Bullgare; përpjekjet e Serbisë për kompensime dështojnë me Luftën serbo-bullgare (1885-1886).
1886	Kriza politike në Bullgari; princ Aleksandri i Batenbergut jep dorëheqjen; Rusia ndërpret marrëdhëniet diplomatike me Bullgarinë.
1887	Bullgarët zgjedhin si princ të tyre Ferdinandin e Saksa-Koburg-Gothas-it (1887-1918).
1893	Krijimi i OBRM-së (Organizata e Brendshme Revolucionare Maqedonase).
1896	Lojërat e para Olimpikë ndërkombëtare në Athinë.
1897	Lufta greko-turke; Greqia pëson humbje.
1898	Kreta bëhet shtet vasal, gjysëmautonom; princi grek, George, emërohet guvernator.
1903	<p>Grushti i shtetit në Serbi; vrasja e mbretit Aleksandri i Parë Obrenoviç dhe e familjes së tij; Petar i Parë Karagjorgjeviç bëhet mbret (1903-1921); rritet fryma nacionaliste në politikën serbe.</p> <p>Osmanët shtypin kryengritjen e Ilindenit në Maqedoni.</p>
1905	Mali i Zi miraton kushtetutën e tij të parë dhe vendi shpallet monarki kushtetuese.
1907	Kryengritje e rëndësishme e fshatarësisë në Rumani.

1907	Revolucioni xhonturk në Perandorinë Osmane; rivendosja e Kushtetutës së 1876-s dhe organizimi i zgjedhjeve për Parlamentin Osman; Bullgaria shpall pavarësinë e saj; Austro-Hungaria anekson Bosnjë-Hercegovinën ("Krizë boshnjake" me Serbinë dhe Rusinë).
1910	Mali i Zi shpallet mbretëri.
1911-1912	Lufta italo-turke; Italia pushton Ishujt Dodekanezë (si edhe Libinë).
1912	Kryengritja shqiptare; organizimi i revoltës së armatosur nga Ismail Qemali dhe Luigj Gurakuqi.
1912-1913	Luftërat Ballkanike; Perandoria Osmane humbet shumicën e territoreve europiane të saj, të cilat i kalojnë Bullgarisë, Serbisë, Greqisë dhe Malit të Zi; Shqipëria shpallet e pavarur (28 nëntor 1912); Maqedonia ndahet ndërmjet Bullgarisë, Serbisë dhe Greqisë; Dobruha Jugore e Bullgarisë i aneksohet Rumanisë.
1914	Princ Vilhem Vidi pranon fronin e dhënë prej Fuqive të Mëdha, për të qenë mbret i Shqipërisë.
1914-1918	Lufta e Parë Botërore; vrasja në Sarajevë e princ Franc Ferdinandit prej nacionalistëve serbë bëhet edhe shkaku i luftës; me përjashtim të Shqipërisë që, gjithsesi, ishte e pushtuar, të gjitha shtetet e Europës Juglindore morën pjesë në luftë: Austro-Hungaria, Perandoria Osmane (qysh prej vitit 1914) dhe Bullgaria (qysh prej vitit 1915) rreshtohen në krahun e Fuqive të Qendrës; Serbia, Mali i Zi (qysh prej vitit 1914), Rumania (qysh prej vitit 1916) dhe Greqia (qysh prej vitit 1917, pavarësisht nga kundërshtimet e mbretit Konstantin) rreshtohen në krahun e Antantës.
1915	Fillon internimi me forcë i të gjithë armenëve osmanë (prill). Më 6 tetor, Vincent Brys, duke folur në Dhomën e Lordëve, tha se gjatë këtij procesi llogariteshin të ishin masakruar "rreth 800 000" armenë. Që nga ajo kohë, çështja e gjenocidit ka qenë një temë polemikash, veçanërisht në Turqi.
1917	Qeveria serbe dhe Komiteti i Qeverisë Kroate të Londrës (kryesisht në mërgim), përmes Deklaratës së Korfuzit, bien në marrëveshje për formimin e një shteti të përbashkët jugosllav.
1917-1918	Në kontekstin e Revolucionit Rus, në Besarabi shpallet një republikë demokratike, dhe më pas Asambleja voton në favor të bashkimit të saj me Rumaninë (27 mars 1918).
1918	Thyerja e Fuqive të Qendrës; Bullgaria dhe Perandoria Osmane kapitullojnë; Austro-Hungaria shpërbëhet; në territoret jugore të ish Austro-Hungarisë shpallet Shteti i Sllovenëve, Kroatëve dhe Serbëve; Vojvodina dhe Sirmiumi bashkohen me Serbinë; Asambleja e Madhe Popullore (Asambleja e Podgoricës) voton "për bashkimin në një shtet të vetëm" me Serbinë; dështon <i>Kryengritja e Krishtlindjeve</i> , e nxitur prej mbretit Nikollë, kundër vendimeve të Asamblesë; Këshilli Kombëtar i Shtetit të Sllovenëve, Kroatëve dhe Serbëve vendos të bashkohet me Serbinë për të krijuar Mbretërinë e Serbëve, Kroatëve dhe Sllovenëve (e riemërtuar Jugosllavi pas vitit 1929); rumunët e Bukovinës dhe të Transilvanisë bashkohen me Rumaninë.
1919-1920	Konferenca e Paqes në Paris; vendosja e kufijve të rinj në Europën Juglindore përmes Traktatit të Shën-Germain-en-Laye (me Austrinë), Traktatit të Njëjës (me Bullgarinë) dhe Traktatit të Trianonit (me Hungarinë); ndarja e Banatit ndërmjet Rumanisë dhe Mbretërisë së Serbëve, Kroatëve dhe Sllovenëve; Bullgaria i dorëzon Greqisë, Trakinë Perëndimore; Greqia, Rumania, Jugosllavia, e më vonë Bullgaria dhe Turqia, duhet të nënshkruajnë traktate të veçanta për mbrojtjen e të drejtave të pakicave kombëtare brenda kufijve të tyre.

1919	Pushtimi i Azisë së Vogël Perëndimore (Smirna) nga Greqia, me autorizimin e Francës, Britanisë dhe SHBA-së, si kundërpeshë ndaj zgjerimit të Italisë në rajon; përpjekjet e kurdëve dhe të armenëve për krijimin e shteteve të tyre kombëtare; në Azinë e Vogël, fillimi i qëndresës kombëtare turke; udhëheqës është Mustafa Qemal pasha (që më vonë u quajt Ataturk).
1920	Traktati i Paqes i Sevrës; sulltan Mehmeti VI pranon shpërbërjen e Perandorisë Osmane (humbja e tokave arabe, e Armenisë dhe e Trakisë; mbajtja e referendumit në Smirna, pas një periudhe pesëvjeçare nën administrimin grek; mundësia e Kurdistanit për pavarësi; krijimi i zonave të ndikimit të Britanisë së Madhe, Francës dhe Italisë në Azinë e Vogël); nacionalistët turq nuk e pranojnë Traktatin dhe i shtypin armenët dhe kurdët.
1922	Fitorja e turqve ndaj ushtrisë greke; trupat turke marrin zotërimin e Smirnës/Izmirit, Kostandinopojës/Stambollit dhe Trakisë Lindore.
1923	Traktati i Paqes në Lozanë; shkëmbimi i detyrueshëm i popullsisë ndërmjet Greqisë dhe Turqisë. Rënia e Perandorisë Osmane dhe shpallja zyrtare e Republikës së Turqisë. Stambuliski dhe agrarët masakrohen në Bullgari.
1924	Heqja e monarkisë dhe krijimi i Republikës së parë greke.
1928	Vrasja e udhëheqësit politik kroat, Stjepan Radiçit, nga një deputet nationalist serb nga Mali i Zi, gjatë një seance të parlamentit jugosllav në Beograd.
1929	Bie tregu i bursës së Nju Jorkut. Fillon rënia dhe kriza ekonomike botërore. Ekonomitë e Ballkanit mbështeten te burimet e tyre ekonomike dhe në një sistem ku ndërhyrja e shtetit ishte më e madhe.
1934	Aleksandri i Jugosllavisë vritet në Marsejë, së bashku me ministrin e Jashtëm francez, Lui Bartu nga një anëtar i Organizatës së Brendshme Revolucionare Maqedonase, i ndihmuar nga nacionalistët ustashtë kroatë.
1939	Shqipëria pushtohet nga Italia.
1939-1945	Lufta e Dytë Botërore; në vitin 1940, Rumanisë i merret Besarabia dhe Bukovina Veriore nga Bashkimi Sovjetik, Dobruxa Jugore nga Bullgaria, si dhe Transilvania Veriore nga Hungaria (kjo e fundit u riftua në vitin 1944); në vitin 1941, Jugosllavia dhe Greqia pushtohen nga fuqitë e Boshtit; krijimi i "Shtetit të Pavarur Kroat", si shtet fashist kukull, në territorin e Kroacisë, Bosnjës dhe Hercegovinës (deri në vitin 1945); lëvizjet partizane në Jugosllavi, Greqi dhe Shqipëri; Bullgaria dhe Rumania bëjnë aleancë me Fuqitë e Boshtit, kundër Kombeve të Bashkuara, dhe në vitin 1944 pushtohen nga ushtria sovjetike; në përfundim të luftës, Shqipëria, Bullgaria, Rumania dhe Jugosllavia vihen nën kontrollin komunist, ndryshe nga Greqia dhe Turqia.

1943-1946	Jugosllavia riorganizohet si federatë me 6 republika (Bosnjë-Hercegovina, Kroacia, Maqedonia, Mali i Zi, Serbia dhe Sllovenia) dhe me dy provinca autonome (Kosova dhe Vojvodina, që të dyja pjesë të Serbisë); sipas Kushtetutës së 1946-s, udhëheqja federale është shumë e fuqishme dhe përforcohet edhe më tej nëpërmjet rolit kyç e centralizues të Partisë Komuniste Jugosllave (prej vitit 1952, Lidhja Komuniste Jugosllave).
1946-1949	Lufta civile në Greqi.
1950	Referendumi jozyrtar i qipriotëve grekë, të cilët kërkojnë bashkimin me Greqinë; britanikët nuk pranojnë.
1955	Fillimi i përlëshjeve të armatosura kundër britanikëve në Qipro.
1958	Dhunë e ashpër ndëretnike në Qipro.
1959	Marrëveshjet ndërmjet Britanisë, Greqisë dhe Turqisë, lidhur me krijimin e shtetit të pavarur të Qipros, për qipriotët grekë dhe për ata turq, së bashku.
1960	Krijimi i Republikës së pavarur të Qipros.
1963	Kushtetuta e re federale në Jugosllavi; rritja e kompetencave të republikave, si dhe ndarja e posteve partiake nga ato shtetërore; liberalizimi dhe fuqizimi relativ i zyrtarëve të republikave ndihmon shpërthimin e nacionalizmit, veçanërisht në Kosovë dhe Kroaci (<i>Pranvera kroate</i>), që shtypet nga Titoja më 1972. Dhuna ndëretnike në Qipro detyron qipriotët turq të largohen nga qeveria.
1967	Në Greqi vendoset <i>Diktatura e kolonelëve</i> .
1974	Kushtetuta e re jugosllave; autonomi më e madhe për republikat jugosllave. Grusht shteti ushtarak grek në Qipro, që synonte bashkimin me Greqinë; pushtimi i Qipros Veriore prej trupave turke. Rivendosja e demokracisë në Greqi.
1980	Vdekja e Titos; shkatërrimi i ekonomisë; pavarësisht nga sistemi me rotacion, legjitimiteti i institucioneve federale në Jugosllavi zbehet shkallë-shkallë.
1981	Greqia bëhet anëtare e Komunitetit Europian.
1983	Shpallja e ' <i>Republikës Turke të Qipros së Veriut</i> ' njihet vetëm prej Turqisë dhe dënohet përmes Rezolutës së Këshillit të Sigurimit të OKB-së.
1987	Në Serbi vjen në pushtet Slobodan Millosheviçi.
1989	Rënia e komunizmit në Europën Juglindore; zëvendësimi paqësor i Teodor Zhivkovit në Bullgari, dhe revolucioni i dhunshëm në Rumani; vendosja e sistemit politik demokratik shumëpartiak dhe kalimi drejt ekonomisë së tregut.
1991-1992	Shpërbërja e Jugosllavisë; krijimi i shteteve të pavarura kombëtare: Sllovenisë, Kroacisë (më 1991), Bosnjë-Hercegovinës, Republikës së Maqedonisë, Republikës Federale të Jugosllavisë (Serbia dhe Mali i Zi) në vitin 1992.

1991	Kalimi në një sistem politik shumëpartiak në Shqipëri. Shpërbërja e Bashkimit Sovjetik; Besarabia bëhet e pavarur (Republika e Moldovisë).
1991-1995	Lufta midis serbëve dhe kroatëve në Kroaci, me përfshirjen e fuqishme të ushtrisë jugosllave.
1991	Riorganizimi i Komunitetit Europian, në Bashkimin Europian (Traktati i Mاستrihtit).
1992-1995	Lufta në Bosnjë-Hercegovinë, me përfshirjen e fuqishme të ushtrisë jugosllave, dhe më vonë të Serbisë.
1994-1999	Vendimi i Bashkimit Europian, për fillimin e negociatave të pranimit me vendet paskomuniste të Europës Lindore.
1995	Marrëveshjet e Dejtonit/Parisit për Bosnjë-Hercegovinën.
1996	Traktati rumuno-hungarez, për nxitjen e përmirësimit të marrëdhënieve ndërshtetërore dhe ndëretnike.
1998	Lufta në Kosovë, ndërmjet Ushtrisë Çlirimtare (shqiptare) të Kosovës dhe Ushtrisë Jugosllave.
1999	Lufta e NATO-s kundër Jugosllavisë; Presidenti Slllobodan Millosheviç detyrohet që të dorëzojë Kosovën, e cila vihet nën administrimin e Kombeve të Bashkuara.
2000	Kryengritje e suksesshme në Jugosllavi kundër regjimit të Slllobodan Millosheviçit; fillimi i kalimit drejt sistemit politik demokratik.
2000-2001	Konflikt i armatosur midis forcave të sigurisë së Republikës së Maqedonisë dhe UÇK-së (Ushtrisë Çlirimtare Kombëtare). Me ndërmjetësim ndërkombëtar, arrihet në një marrëveshje për të ndaluar luftimet dhe për ndryshimin e kushtetutës, në mbrojtje të të drejtave të shqiptarëve dhe pakicave të tjera në Republikën e Maqedonisë.
2002	Marrëveshja e përkohshme ndërmjet Serbisë dhe Malit të Zi lejon vazhdimësinë e përkohshme të Federatës, me mundësinë e ndarjes së saj pas tre vjetësh.
2003	Komunikimi i parë i lirshëm, qysh prej vitit 1974, ndërmjet qipriotëve grekë dhe atyre turq në Qipro, si rezultat i hapjes së 'Vijës së gjelbër' që i ndante ata.
2004	Referendumi në Qipro, lidhur me Planin e Ananit për ribashkim; miratohet prej qipriotëve turq, por rrëzohet prej qipriotëve grekë. Slllovenia dhe Qiproja (duke përfshirë këtu vetëm zonat nën kontrollin e qipriotëve grekë) hyjnë në Bashkimin Europian; Bullgaria dhe Rumania planifikohen për vitin 2007; Kroacia hap negociatat për pranimit në BE.
2005	Kroacia dhe Turqia nisin negociatat e pranimit në BE.
2006	Mali i Zi shpallet shtet i pavarur. Republika e Maqedonisë bëhet vend kandidat për anëtarësimin në BE.
2007	Bullgaria dhe Rumania hyjnë në BE.
2008	Kosova shpallet shtet i pavarur; Kuvendi Popullor i Serbisë e anulon vendimin për pavarësi të Kuvendit të Kosovës.

